

Till Ålands lagting

Ändring av tobakslagen

Landskapslagen om tobak och relaterade produkter föreslås ändrad för att utöka de områden där rökning är förbjuden, införa krav på neutrala förpackningar, begränsa försäljningen av och innehållet i rökfria nikotinprodukter samt så att möjligheten att avvika från åldersgränsen för försäljning av tobaksprodukter slopas.

INNEHÅLL

Allmän motivering	3
1. Bakgrund	3
1.1. Allmänt	3
1.2. Tobakslagen	3
2. Landskapsregeringens överväganden	3
2.1. Rökförbud	3
2.2. Neutrala förpackningar	5
2.3. Rökfria nikotinprodukter	6
2.4. Produkter som skapar karakteristisk doft eller smak	8
2.5. Åldersgräns för försäljning av tobaksprodukter	9
3. Landskapsregeringens förslag	10
3.1. Rökförbud	10
3.2. Neutrala förpackningar	12
3.3. Rökfria nikotinprodukter	12
3.4. Förbud mot produkter som skapar en karakteristisk doft eller smak	13
3.5. Åldersgräns för försäljning av tobaksprodukter	13
4. Lagstiftningsbehörigheten	14
5. Förslagets konsekvenser	14
4.1. Ekonomiska konsekvenser	14
5.2. Administrativa konsekvenser	15
5.3. Konsekvenser för barn och unga	16
5.4. Miljö	16
5.5. Konsekvenser för jämställdheten	17
6. Beredningsarbetet	17
Detaljmotivering	17
Landskapslag om ändring av landskapslagen om tobak och relaterade produkter	17
Lagtext	20
L A N D S K A P S L A G om ändring av landskapslagen om tobak och relaterade produkter	20
Parallelltexter	24

Allmän motivering

1. Bakgrund

1.1. Allmänt

Tobak är en av de mest hälsofarliga produkterna för människan. Tobaksanvändning ökar risken för insjuknande i bland annat hjärt-kärlsjukdomar, cancersjukdomar och lungsjukdomar.

Tobaksröken innehåller 4 000 ämnen av vilka åtminstone 70 har konstaterats vara cancerframkallande. Den passiva rökningen som också kan benämnas miljötabaksrök består av både huvudrök (rök som andas ut av personen som röker) och sidorök (rök som kommer från cigaretten mellan blösen). I utrymmen som inte är väl ventilerade uppskattas passiv rökning motsvara rökningens halter i andningsluften. Passiv rökning medför en risk att utveckla cancer, hjärt-kärlsjukdomar, astma, öroninflammationer hos barn, minskad lungutveckling i fosterstadiet och låg födelsevikt hos barnet. Barn är speciellt känsliga för passiv rökning, som i spädbarnsåldern kan leda till plötslig spädbarnsdöd. Tredjehandrökning, det vill säga ämnen som stannar kvar i mattor, väggar och liknande, har också konstaterats medföra hälsorisker, framför allt för barn.

Landskapsregeringens målsättning för tobak och rökning framgår av det ANDTS-politiska programmet¹. Målsättning 3 i ANDTS-programmet är att totalkonsumtionen av alkohol, tobak, narkotika, dopningspreparat och spel om pengar ska minska. Det långsiktiga målet gällande tobak är ett rökfritt Åland år 2030 och ett tobaksfritt Åland år 2040.

1.2. Tobakslagen

Bestämmelser som reglerar hur tobaksprodukter och relaterade produkter får säljas, marknadsföras, köpas och användas på Åland finns i landskapslagen (1978:52) om tobak och relaterade produkter (tobakslagen). Syftet med lagen är att begränsa det för hälsan skadliga bruket av tobaksprodukter och relaterade produkter samt att minska de skadeverkningar bruket orsakar, och samtidigt öka trivseln och välbefinnandet för de som inte nyttjar tobaksprodukter och relaterade produkter.

2. Landskapsregeringens överväganden

2.1. Rökförbud

2.1.1. Allmänt

WHO:s ramkonvention om tobakskontroll ratificerades i Finland år 2004² och lagtinget gav i december år 2004 sitt bifall³ till lagen till den del konventionen faller inom landskapets behörighet.

Syftet med konventionen är att permanent minska och förebygga de hälsovådliga effekter som tobaken medför. Den stärker också det internationella samarbetet med syfte att minska rökning. I artikel 8 i konventionen konstateras att det finns ovedersägliga vetenskapliga bevis på att exponering för tobaksrök orsakar död, ohälsa och invaliditet. Det bestäms att varje part inom sin nationella jurisdiktion och enligt vad som föreskrivs i dess nationella lagstiftning ska anta och genomföra och på andra rättskipningsnivåer aktivt främja att effektiva lagstiftnings-, verkställighets- och förvaltningsåtgärder och/eller andra åtgärder antas eller genomförs till skydd från exponering för

¹ Ålands landskapsregerings alkohol-, narkotika-, doping-, tobak- och spelpolitiska program 2022-2024.

² FFS 1207/2004

³ 2006:118

tobaksrök på arbetsplatser inomhus, i offentliga transportmedel, offentliga lokaler och vid behov på andra offentliga platser.

Europeiska rådets rekommendation från år 2009⁴ om begränsning av rökning i miljöer där barn vistas omfattar ”att utarbeta strategier och åtgärder eller att stärka sina strategier och åtgärder för att minska barns och ungdomars exponering för miljötobaksrök”.

Enligt tobakslagen är det idag förbjudet att röka i utrymmen avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn, för idrottsverksamhet samt för hälso- och sjukvård; på utomhusområden som främst är avsedda för personer som inte fyllt arton år och som hör till utrymmen avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn; i allmänna kommunikationsmedel samt i utrymmen som står till förfogande för resande med allmänna kommunikationsmedel; i allmänna utrymmen hos myndigheter, ämbetsverk och andra offentliga inrättningar; i enskilda arbetsrum och andra utrymmen där arbete som omfattas av arbetarskyddslagen utförs, då två eller flera arbetstagare brukar vistas där; i utrymmen där en offentlig nöjeställning som avses i landskapslagen (1969:28) om offentliga nöjeställningar och en allmän sammankomst som avses i lagen om sammankomster anordnas samt i de utrymmen som de som deltar i ovan avsedda tillställningar behöver passera eller besöka samt i restaurang och annat serveringsutrymme där servering i förvärvssyfte sker av mat eller förfriskningar, utom när sådan servering sker utomhus.

2.1.2. Privata kommunikationsmedel

Den passiva röken som passagerare i bilen utsätts för innehåller toxiner i betydligt högre grad jämfört med passiv rökning i till exempel restauranger och barer. Graden av passiv rök i bil, även med öppet fönster, är mycket hög och är därmed mycket skadlig för passagerare.

Rökning i privata kommunikationsmedel där det finns barn under 15 år har varit förbjudet i riket sedan år 2016 enligt 74 § 2 mom. i rikets tobakslag (FFS 549/2016).

Grundlagsutskottet konstaterade⁵ år 2009 att en bestämmelse om förbud mot rökning i privata kommunikationsmedel då personer som var under 18 år vistades i dem inkräktade på de personliga fri- och rättigheterna i sådan utsträckning att den inte kunde införas i lagstiftningen. Särskilt problematisk ur grundlagssynpunkt var inspektionsrätten för att se om bestämmelsen följdes och straffbarheten.

År 2016 lämnade regeringen ett omarbetat förslag⁶ som beaktade grundlagsutskottets synpunkter. Rökförbudet omfattade nu tillfällen då passagerare upp till 15 år fanns med i bilen och efterlevnaden av lagen följdes inte av straffbestämmelser eller av inspektionsrätt av bilen. Grundlagsutskottet konstaterade⁷ efter en samlad prövning att det nya förslaget kunde anses vara godtagbart med tanke på den personliga frihet och det skydd för privatlivet och hemfriden som tryggas genom grundlagen. Utskottet konstaterade att forskningen påvisat faran med passiv rökning och dess negativa effekt på hälsan och att det allmänna även ska befrämja befolkningens hälsa. Vuxna har så gott som fullgoda möjligheter att vara med och bestämma om man röker i bilen eller inte och den som röker kan stanna bilen och stiga ur för att röka. Ett barn har inte samma möjligheter. Utskottet konstaterade att det står i 6 § 3 mom. i grundlagen att barn ska bemötas som jämlika individer och att

⁴ Rådets rekommendation av den 30 november 2009 om rökfria miljöer (2009/C 296/02) C 296/6

⁵ GrUU 21/2010 rd

⁶ RP 58/2016

⁷ GrUU 17/2016 rd

de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Bestämmelsen utgör å andra sidan en grund för att barn behöver särskilt skydd och särskild omsorg, eftersom de är omyndiga och en grupp som är svagare än samhällets vuxna befolkning.

I den åländska tobakslagen finns ingen liknande bestämmelse. Rökförbud i privata kommunikationsmedel har införts i flera länder i Europa, till exempel i Frankrike och Italien, och utanför Europa till exempel i delstater i USA.

2.1.3. Bostadssammanslutningar

Rökning i bostadssammanslutningar har varit förbjudet i riket sedan år 2016. Enligt 78 § i rikets tobakslag är tobaksrökning förbjuden i gemensamma och för allmänheten avsedda lokaler i bostadssammanslutningar. Det finns även en möjlighet enligt 79 § att ansöka hos kommunen om rökförbud på balkongerna till lägenheterna, utomhusområden som används av lägenheterna och inne i lägenheterna. I propositionen till rikets tobakslag konstaterades att man hade som mål att ingen mot sin vilja ska behöva utsättas för tobaksrök. Detta mål hade man inte lyckats förverkliga fullt ut när det gäller människors bostadsrum. I synnerhet rökning på balkonger medför störande rök för innehavarna av de balkonger som är närmast och i värsta fall också för innehavarna av de lokaler som är närmast.

2.1.4. Allmänna utomhuslekplatser, allmänna badstränder och utomhusområden för idrottsutövning

Barn ska kunna vistas på utomhuslekplatser utan att behöva exponeras för tobaksrök. Syftet att förbjuda rökning på lekplatser är, förutom att minska de direkta hälsoriskerna för barnen, även att barnen inte på dessa platser ska exponeras för rollmodeller som röker. I en europisk studie⁸ i 11 länder konstaterades det att det på 20 % av utomhuslekplatserna förekom rökning på eller i den direkta närheten av utomhuslekplatserna, och på 40 % av lekplatserna kunde nikotin påvisas. På mer än hälften av lekplatserna fanns cigarettfimpar synliga inne på lekplatsen och på 74 % av lekplatserna fanns cigarettfimpar synliga på området strax utanför. Andrahands exponering för tobaksrök är lägre där förbud existerar och där god kontroll av tobaksrökning finns.

Barnens rättigheter ska skyddas och barn ska ha möjlighet till bästa möjliga hälsa i enlighet med konventionen om barnens rättigheter. Till barnets bästa möjliga hälsa hör att inte exponeras för tobaksrök på platser där barnet vistas.

I riket är det enligt 74 § året runt förbjudet att röka på utomhuslekplatser för vilka det ska upprättas ett säkerhetsdokument enligt 7 § i konsument säkerhetslagen och på allmänna badstränder under perioden 1 maj till 30 september.

2.2. Neutrala förpackningar

I tobaksdirektivet⁹ finns bestämmelser med krav på information till konsumenterna såsom till exempel hälsovarningar i form av varningsbilder och varningstexter, standardisering av förpackningar och information om skadliga ämnen. Tobaksdirektivet har implementerats i den åländska lagstiftningen genom bestämmelser i tobakslagen. Det framgår av 5a § i

⁸ E Henderson mfl. *Secondhand smoke exposure in outdoor children's playgrounds in 11 European countries* (Environment international 2021)

⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/40/EU av den 3 april 2014 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillverkning, presentation och försäljning av tobaksvaror och relaterade produkter och om upphävande av direktiv 2001/37/EG

tobakslagen vilka uppgifter som ska finnas på detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter samt för elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare. Därtill framgår det av 3 § i tobakslagen att reklam för tobaksprodukter eller relaterade produkter är förbjuden. Trots att det finns bestämmelser i tobakslagen om märkningen på tobaksprodukters, elektroniska cigaretters och påfyllningsbehållares förpackningar och fastän all slags reklam av dessa produkter är förbjuden, främjas försäljningen av produkterna i praktiken trots det med hjälp av förpackningarna. I tobakslagen bestäms det i idag inte om förpackningarnas färg, mönster eller material, och det har i princip varit svårt att ingripa gällande förpackningarnas utformning med stöd av marknadsföringsförbudet. Förpackningar som väcker uppmärksamhet till exempel i fråga om färg eller form, intressanta förpackningar eller förpackningar som är visuellt behagliga på något annat sätt har således de facto kunnat användas som marknadsföringsverktyg. Med hjälp av förpackningens färger har man till exempel strävat efter att ge konsumenterna en uppfattning om tobaksproduktens egenskaper, såsom smak eller styrka. Trots bestämmelserna i den gällande tobakslagen kan säljfrämjande åtgärder med hjälp av detaljhandelsförpackningar i praktiken inte helt förhindras. Detta står i konflikt med det entydiga förbudet mot all marknadsföring av de produkter som avses i tobakslagen.

Attraktiva detaljhandelsförpackningar är problematiska också med avseende på 1 § i tobakslagen, enligt vilken syftet med tobakslagen är att begränsa det för hälsan skadliga bruket av tobaksprodukter och relaterade produkter.

I artikel 13 i Världshälsoorganisationens ramkonvention om tobakskontroll¹⁰ finns bestämmelser om tobaksrelaterad reklam, marknadsföring och sponsring, och i anvisningarna för genomförande av artikel 13 uppmanas parterna att överväga att ta i bruk förenhetligade förpackningar.

Enligt artikel 24.2 i tobaksdirektivet ska direktivet inte påverka medlemsstaternas rätt att behålla eller införa ytterligare krav, tillämpliga på alla produkter som släpps ut på marknaden, när det gäller standardiseringen av förpackningen av tobaksvaror om detta är motiverat av folkhälsoskäl, med beaktande av den höga skyddsnivå för folkhälsan som uppnås genom tobaksdirektivet. Dessa åtgärder får dock inte användas som medel för godtycklig diskriminering eller för förtäckt begränsning av handeln mellan medlemsstaterna. Kommissionen ska underrättas om dessa åtgärder och om skälen till att de bibehålls eller införs. Tobaksdirektivet ställer inga krav på att en medlemsstat ska införa bestämmelser om neutrala förpackningar men ger varje medlemsstat rätt att införa sådan reglering i den egna lagstiftningen. Detta har även bekräftats av EU-domstolen¹¹ som konstaterat att tobaksdirektivet är giltigt på alla punkter, inklusive medlemsstaternas rätt att införa neutrala förpackningar.

Neutrala förpackningar avser i praktiken att logotyper och andra element som hör till ett varumärke förbjuds. I rikets tobakslag har från och med den 1 maj 2023 införts krav på neutrala förpackningar. Ett motsvarande lagkrav finns inte i den åländska tobakslagen.

2.3. Rökfria nikotinprodukter

Rökfria nikotinprodukter är produkter som används som tobaksprodukter men inte innehåller tobak. Produkterna är avsedda att tuggas, konsumeras via näsan eller användas i munnen.

¹⁰ WHO Framework Convention on Tobacco Control (WHO FCTC)

¹¹ C-358/14, C-477/14 och C-547/14

2.3.1. Nikotinpåsar

Nikotinpåsar är rökfria nikotinprodukter i pulver eller partikelform för användning i munnen. Nikotinpåsar är avsedda att användas på samma sätt som tobakssnus men innehåller inte tobak. Det finns många synonyma benämningar för dessa nikotinprodukter, inklusive tobaksfritt snus, nikotinsnus och vitt snus.

Nikotinpåsar kan innehålla stora mängder nikotin och kan orsaka akut förgiftning, särskilt vid förtäring. En dos på omkring 0,5–1 mg per kg kroppsvikt är dödlig för människor. Barn är därför särskilt känsliga. Användning under graviditet ökar risken för ett flertal graviditetskomplikationer till exempel havandeskapsförgiftning, för tidig födsel och dödföddhet.

Nikotinet ökar hjärtfrekvens och blodtryck samt känsligheten för insulin. Nikotinexponeringens roll när det gäller åderförkalkning och akuta hjärtsjukdomar är oklar. Det finns dock forskningsresultat som visar att risken för att dö för den som insjuknar i hjärtinfarkt kan halveras om man slutar att använda tobakssnus. Forskningen tyder också på att själva nikotinet ger en ökad kärlostyvhets vid användning av e-cigarett. Det är möjligt att även nikotinpåsar har dessa negativa hälsoeffekter.

När det gäller kopplingen mellan nikotin och risken för cancer hos människor finns i dagsläget inte tillräcklig kunskap från studier på människor som tyder på att nikotinet i sig självt har cancerframkallande egenskaper. Det har dock visats i cellförsök att nikotin aktiverar en rad signalsubstanser i cellerna som är relevanta för att främja cancerutveckling när cancer redan är igångsatt av andra cancerframkallande ämnen. Det finns också djurstudier som visar att nikotin kan främja en redan pågående cancerutveckling.

Tobakslagen innehåller inga bestämmelser om nikotinpåsar. Försäljning av nikotinpåsar på Åland är i nuläget endast reglerad i landskapslagen (1990:32) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om kemikalier (kemikalielagen). Under förutsättning att kraven i kemikalielagstiftningen uppfylls är import och försäljning av nikotinpåsar på Åland tillåten.

Import och försäljning av nikotinpåsar reglerades tidigare som läkemedel genom den klassificering som Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet (Fimeas) gjort av nikotinpåsar. Fimea ansåg då att nikotinpåsar uppfyller definitionen av läkemedel på basis av den farmakologiska verkan som nikotin har. Läkemedelslagstiftning är rikets behörighet och samma reglering gällde därför för Åland.

I början av april 2023 meddelade Fimea att man ändrat sin tolkning i fråga om nikotinpåsar och att man kommit fram till att nikotinpåsar som saknar ett sådant försäljningstillstånd som saknas i läkemedelslagen inte omfattas av läkemedelslagens tillämpningsområde, om de inte uttryckligen marknadsförs för medicinskt bruk eller det på annat sätt kan visas att de i regel används på samma sätt som läkemedel. I och med att Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet ändrat sin tolkning tillämpas bestämmelserna i tobakslagen och kemikalielagen (FFS 599/2013) på nikotinpåsar. Det blev därmed tillåtet att sälja nikotinpåsar i Finland till personer som fyllt 18 år utan särskilt försäljningstillstånd och utan gräns för nikotinhalt.

Den fria försäljningen var endast tillåten en kort tid. Säkerhets- och kemikalieverket (Tukes) förbjöd försäljningen av nikotinpåsar som innehåller mer än 20 milligram nikotin från och med den 21 juni 2023. Beslutet gäller import och försäljning av produkter inom detaljhandeln. Förbudet gäller inte bara försäljning utan även utsläppande på marknaden, det vill säga tillhandahållande eller annan överlåtelse. Nikotinpåsar som står i strid med begränsningarna finns till salu utomlands, och det är fortfarande möjligt att beställa sådana påsar från utlandet till eget bruk.

Statsrådet bekräftade i september 2023 den begränsning av nikotinhalten som Tukes infört. Beslutet gäller fram till dess att en ändring av rikets tobakslag träder i kraft.

Regeringen överlämnade i april 2024 en proposition¹² där man föreslår att en definition införs av rökfria nikotinprodukter som omfattar nikotinpåsar och produkter som har en nära likhet med sådana. Förslaget innebär att bestämmelserna om rökfria nikotinprodukter huvudsakligen ska motsvara bestämmelserna om tobaksprodukter och nikotinvätskor. Försäljning av nikotinpåsar föreslås vara tillåten, men med en gräns för nikotinhalten om maximalt 16,6 mg per påse. Smaker som tilltalar ungdomar och smaker av alkohol och tobak föreslås vara förbjudet. Utformningen av förpackningarna ska vara enhetlig och förpackningarna ska vara försedda med hälsovarningar. Tillstånd för produkterna krävs i detaljhandeln och distansförsäljning föreslås vara helt förbjuden. Införseln av rökfria nikotinprodukter begränsas till 1 000 gram per kalenderdygn för eget personligt bruk och är tillåtet endast för personer som fyllt 18 år. Det föreslås vara förbjudet att sälja eller överlåta rökfria nikotinprodukter till personer under 18 år. Lagförslaget har inte ännu behandlats klart av riksdagen.

I CLP-förordningen¹³ finns det bland annat krav på faroklassificering samt varningsmärkning, barnskyddande utformning och förslutning av förpackningar. Förpackningsmärkning måste finnas åtminstone på svenska. På nikotinpåsar tillämpas också de krav som finns i Reach-förordningen¹⁴. Tillsyn av kemikalier handhas på Åland av landskapsregeringen.

Eftersom nikotinpåsar inte innehåller tobak omfattas de inte av EU:s tobaksdirektiv som förbjuder försäljning av tobakssnus. Nikotinpåsar finns på marknaden i flera EU- och EES-länder, men regleringen av dessa produkter har ännu inte harmoniserats på EU-nivå. Beroende på medlemsstat omfattas nikotinpåsar av lagstiftning om till exempel tobak, kemikalier, livsmedel, läkemedel eller allmän produktsäkerhet. Uppdateringen av tobaksdirektivet är en del av genomförandet av EU:s cancerplan 2021–2025. Hittills har inga officiella uppskattningar gjorts om tidsplanen för förberedelserna av uppdateringen av tobaksdirektivet. Belgien och Nederländerna har förbjudit rökfria nikotinprodukter i den nationella lagstiftningen.

2.4. Produkter som skapar karakteristisk doft eller smak

Enligt 5a § 3 mom. 1 punkten i tobakslagen är det förbjudet att sälja cigaretter och rulltobak med en karakteristisk smak eller doft av annat än tobak. Det är också förbjudet att sälja elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare som har tillförts karakteristisk smak eller doft av annat än tobak.

Enligt artikel 7 i tobaksdirektivet är det förbjudet att släppa ut tobaksprodukter med vissa tillsatser eller karakteristiska dofter och smaker (såsom vitaminer, koffein och tillsatser som är cancerframkallande) på marknaden.

Det har de senaste åren kommit ut olika produkter på marknaden som gör det möjligt att tillsätta karakteristiska dofter eller smaker i tobaksprodukter. Det rör sig bland annat om olika typer av smakfilter eller smakkort som säljs separat och som konsumenten kan lägga in i cigarettasken eller förpackningen för rulltobak och på så sätt ändra själva tobaksproduktens smak.

¹² RP 38/2024

¹³ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar

¹⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier, inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG

Dessa typer av produkter omfattas inte av förbudet enligt 5a § 3 mom. 1 punkten eftersom produkterna säljs separat från tobaksprodukten.

2.5. Åldersgräns för försäljning av tobaksprodukter

Enligt 2 § 2 mom. i tobakslagen får en person som fyllt 15 år sälja tobak och relaterade produkter under tillsyn av en person som fyllt 18 år. Bestämmelsen överensstämmer med bestämmelser om åldersgräns vid försäljning av tobaksprodukter i 56 § i rikets tobakslag.

På samma sätt är det enligt landskapslagen (2021:140) om tillämpning på Åland av alkohollagen tillåtet för en person som fyllt 16 år att sälja alkoholprodukter i detaljhandeln då det finns en 18 år eller äldre person på plats som övervakar försäljningen.

Landskapsregeringens konstaterar i åtgärdsprogram för ANDTS att lämpligheten i att höja åldersgränsen till 16 år för försäljare av tobak under övervakning, samt behov av och möjlighet till att utöka exponeringsförbudet vid försäljning av tobaksprodukter ska utvärderas. Utvärderingen beaktar Social- och miljöutskottets förslag i betänkandet 5/2019 – 2020:

"Utskottet uppmanar landskapsregeringen att inom en rimlig tid efter lagens ikraftträdande genomföra en utvärdering av den ändrade lagstiftningens konsekvenser och samtidigt överväga behovet av ytterligare lagstiftningsåtgärder för att minska tobaksbruket och tobakens skadliga effekter. Utskottet uppmanar landskapsregeringen att i det sammanhanget särskilt överväga om tobakslagens lägre 15-års åldersgräns för försäljning av tobak kan harmoniseras med alkohollagens (FFS 1102/2017) motsvarande lägre åldersgräns på 16 år för försäljning av alkoholdrycker som innehåller högst 5,5 volymprocent etylalkohol. Utvärderingen kan lämpligen också ta i beaktande i vilken omfattning de nya bestämmelserna minskat förekomsten av sådana situationer där minderåriga måste hantera konflikter om rätten till inköp, utpressning eller andra arbetsmiljörisker. Enligt utskottets bedömning finns det även behov av att överväga ett skärpt exponeringsförbud i detaljhandeln för tobak och relaterade produkter."

Att höja minimiåldern för försäljning av tobak till 16 år skulle överensstämma med de bestämmelser som finns för åldersgräns vid alkoholförsäljning. En höjning av åldersgränsen till 18 år vid försäljning av tobak skulle ytterligare uppmärksamma riskerna med tobak och relaterade produkter och minska risken för arbetsmiljöolägenheter som kan uppstå i samband med försäljning av tobaksprodukter. Av ANDTS-programmet framgår att minderåriga på Åland köper egna tobaksprodukter från detaljhandeln i större utsträckning än minderåriga i andra regioner. Det kan därför finnas skäl att se över de bestämmelser som reglerar försäljning. Det kan antas att en person i samma ålder som den minderåriga som önskar köpa tobak inte har tillräcklig motståndskraft att neka en annan minderårig att köpa tobak eller relaterade produkter. Landskapsregeringen konstaterar att en bestämmelse om en minsta åldersgräns för försäljning av tobak som överensstämmer med åldersgränsen för inköp av tobak och relaterade produkter, det vill säga 18 år utan undantag är motiverad.

I riket tillsattes en arbetsgrupp för utveckling av tobaks- och nikotinpolitiken år 2022. I slutrapporten¹⁵ föreslog arbetsgruppen bland annat att inköpsåldern av tobak skulle höjas från 18 år till 20 år. Motiveringen till detta är att majoriteten som röker börjar röka före 20 års ålder, därefter är det ovanligt att börja bruka tobaksprodukter. Kan debutåldern av tobak försenas, minskar risken att fler börjar bruka tobaksprodukter. Förslaget har inte genomförts.

¹⁵ Social- och hälsovårdsministeriet 13/2023. Utveckling av tobaks- och nikotinpolitiken: Åtgärdsförslag av arbetsgruppen 2023

3. Landskapsregeringens förslag

3.1. Rökförbud

3.1.1. Allmänt

Landskapsregeringen föreslår att förbudet att röka utvidgas till att omfatta privata kommunikationsmedel, bostadssammanslutningar, inhägnade utomhusområden för idrottsutövning, allmänna badstränder och allmänna utomhuslekplatser.

Landskapsregeringen konstaterar att det redan är förbjudet att röka på platser där barn och unga vistas till vardags i relativt stor utsträckning. Det existerar dock ingen reglering för rökning i privata kommunikationsmedel, på allmänna utomhuslekplatser, på allmänna stränder, på utomhusområden avsedda för idrottsutövning eller i bostadssammanslutningar. Rökförbud i och på dessa platser skulle minska risken för barn och vuxna att utsättas för passiv rökning. Nedskräpning av cigarettfimpar inverkar negativt på miljön. Genom ett förbud mot rökning och förbud mot nedskräpning skulle risken minska att ett litet barn i misstag skulle få tag i och få i sig en cigarettfimp.

Enligt bestämmelserna i 13a § i tobakslagen ska den som röker där det är förbjudet att röka dömas till böter.

3.1.2. Privata kommunikationsmedel

Landskapsregeringen föreslår att det ska vara förbjudet att röka i privata kommunikationsmedel där barn upp till 15 års ålder vistas. Bestämmelsen medför ingen inspektionsrätt och ingen straffpåföljd. Förbudet omfattar inte bostadsutrymmen i kommunikationsmedlet.

Landskapsregeringen noterar och instämmer i grundlagsutskottets synpunkt¹⁶ att bestämmelsen har drag av överreglering, att det inte är befogat att genom lag förbjuda allt som inte anses vara acceptabelt eller önskvärt i samhället och att symboliska förbud som bara i symbolisk bemärkelse går att övervaka bör undvikas. Landskapsregeringen konstaterar dock att barns hälsa är så pass skyddsvärd att ett förbud ändå är motiverat.

3.1.3. Bostadssammanslutningar

Landskapsregeringen föreslår att tobaksrökning direkt med stöd av lag ska vara förbjuden i lokaler i bostadssammanslutningar som är gemensamma eller avsedda för allmänheten. En bostadssammanslutning föreslås ha möjlighet att förbjuda tobaksrökning på sammanslutningens gemensamma utomhusområden. Slutligen föreslås att en bostadssammanslutning ska kunna ansöka om att Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM) ska utfärda rökförbud på balkongerna till lägenheterna i bostadssammanslutningens byggnad, på utomhusområden som används av lägenheterna samt inne i lägenheterna.

Utgångspunkten i en bostadssammanslutning är att var och en har rätt att röka i sin egen bostad, på sin egen balkong och på sitt eget utomhusområde, om det inte medför negativa effekter för övriga boende. Av detta följer att ett allmänt rökförbud som gäller alla balkonger inte kan utfärdas. Om tobaksrökning till exempel på en öppen balkong på översta våningen inte stör någon, behövs inget rökförbud. Vid en viss punkt står omgivningens rätt till frisk andningsluft ändå över en rökares rättigheter. Ingen borde ha rätt att genom sin tobaksrökning hindra grannarna från att använda sina balkonger

---

¹⁶ GrUU 17/2016 rd

eller från att låta fönster till balkongen eller sovrummet stå öppna på sommarnätterna. Av detta följer att rökförbud är behövligt i vissa situationer.

Angående rökförbud i bostadssammanslutningar har grundlagsutskottet konstaterat¹⁷ att bestämmelserna har betydelse med avseende på individens självbestämmanderätt och därmed också med avseende på den personliga friheten enligt 7 § 1 mom. i grundlagen och skyddet för privatlivet enligt 10 § 1 mom. i grundlagen. Utgångspunkten för skyddet för privatlivet enligt 10 § i grundlagen är att var och en har rätt att leva sitt eget liv utan myndigheternas eller andra utomståendes godtyckliga eller omotiverade inblandning i hans eller hennes privatliv. Å andra sidan finns bestämmelserna till för att fullfölja den uppgift som det allmänna har enligt 19 § 3 mom. i grundlagen, att främja befolkningens hälsa.

Grundlagsutskottet anser inte att det är uteslutet att lagstiftaren förbjuder rökning med skadliga effekter på platser som omfattas av skyddet för hemfriden. Men när det rör sig om ingrepp i skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna måste lagen uppfylla de krav som gäller för lagar av det slaget, framför allt kraven på nödvändighet, proportionalitet och noggrann avgränsning. Begreppet bostadssammanslutning måste vara tydligt definierat och villkor för meddelande av förbud måste vara preciserat angående hur skadliga effekter som rökspridningen orsakar andra och hur betydande och väsentlig olägenheten för boendet är.

Högsta förvaltningsdomstolen har tagit ställning¹⁸ till ett fall där ett bostadsaktiebolag ville förbjuda tobaksrökning i bostaden. Domstolen ansåg att när man tolkar förutsättningarna för att meddela rökförbud som avser ett bostadsrum i en lägenhet ska lagens syfte att skydda befolkningen mot exponering för tobaksrök och skyldigheten enligt grundlagen för det allmänna att främja befolkningens hälsa beaktas. Utgångspunkten i att meddela rökförbud är vars och ens rätt att i sin bostad undvika upprepad exponering för tobaksrök. När ett rökförbud meddelas i ett bostadsrum i en lägenhet ska man med beaktande av grundlagens bestämmelser om skyddet för vars och ens privatliv och hemfrid försäkra sig om att spridningen av rök inte genom en reparation eller ändring av konstruktionerna skäligen kan förhindras och att spridningen sker oftare än undantagsvis.

3.1.4. Allmänna utomhuslekplatser, allmänna badstränder och utomhusområden för idrottsutövning

Landskapsregeringen föreslår att det ska vara förbjudet att röka på allmänna utomhuslekplatser för barn och unga. Förbudet ska gälla hela dygnet och året runt. Barn leker på lekplatser alla årstider, och platsen är avsedd för barnens lek. Även om barnen i regel inte vistas på utomhuslekplatser dygnet runt, kvarstår risken att nedskräpning av cigarettedelar lämnats kvar vilket ökar risken att barn får i sig delarna av misstag.

Landskapsregeringen föreslår även att det ska vara förbjudet att röka på allmänna badstränder. En badstrand kan ses som en plats för rekreation, på vilken det inte ska finnas hälso- och miljöskadliga ämnen. Även allmänna stränder där det råder badförbud eller finns avrådan till bad ska omfattas av rökförbudet. Ett badförbud är vanligen tillfälligt, och människor vistas även på stränder utan att simma i vattnet. ÅMHM definierar¹⁹ badstränder och badplatser så här:

*”En allmän badstrand är en plats som lämpar sig för badande och är öppen för alla. Användningen av en allmän badstrand har inte begränsats på förhand och för stranden har en upp-
rätthållare, till exempel ett offentligt samfund eller ett reseföretag, utsetts. På en badstrand med minimiutrustning finns en naturlig plats där man kan ta sig ner i vattnet och/eller en*

¹⁷ Ibid.

¹⁸ HFD 2021:162

¹⁹ Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighets säkerhetsanvisning för badstränder

badbrygga, räddningsutrustning, en anslagstavla, nödvändiga skyltar samt ett sopkärl och en toalett. På Åland räknas alla anmälda allmänna platser för bad som allmänna badstränder! En allmän badplats är en naturligare och mer anspråkslöst utrustad plats som lämpar sig för badande för vilken en upprätthållare har utsetts. På en badplats ska det finnas räddningsutrustning, en anslagstavla och skyltar. På Åland räknas alla anmälda allmänna platser för bad som allmänna badstränder!”

Förbudet mot rökning på allmänna badstränder föreslås gälla från den 1 maj till den 30 september. Grundlagsutskottet har i behandlingen av ändringar i rikets tobakslag konstaterat²⁰ att det inte framlagts någon godtagbar grund för ett rökförbud på allmänna badstränder vid tidpunkter då ingen i normala fall vistas på stränderna.

Landskapsregeringen föreslår även att det ska vara förbjudet att röka på inhägnade utomhusområden som huvudsakligen är avsedda för idrottsutövning. Kravet på inhägnade gör att förbudet knyts till en tydligt avgränsad plats som blir tydligare och lättare att övervaka. Om allmänna utomhuslekplatser, allmänna badstränder eller områden för idrottsutövning inte är tydligt avgränsade behöver man göra en bedömning avseende rökförbudets räckvidd i det enskilda fallet. Särskild vikt ska fästas vid att barn ska kunna röra sig på dessa områden utan att behöva utsättas för tobaksrök eller på annat sätt uppfatta att någon röker.

Förbuden föreslås omfatta all slags tobak och relaterade produkter i enlighet med 1 § 1 och 2 p. i tobakslagen. Det innebär att det utöver cigaretter skulle vara förbjudet att använda upphettade tobaksprodukter och elektroniska cigaretter på utomhuslekplatser och allmänna badstränder och områden för idrottsutövning. Motivering till detta är att dessa produkter har liknande effekter som passiv tobaksrökning, skräpar ned miljön och kan försäkra förgiftning vid förtäring, speciellt hos barn.

3.2. Neutrala förpackningar

Landskapsregeringen föreslår att detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter, elektroniska cigaretter, påfyllningsbehållare och rökfria nikotinprodukter i fråga om märkningar eller annan utformning inte ska få skilja sig från detaljhandelsförpackningarna för andra motsvarande produkter och att förpackningarna inte ska få användas för att främja försäljningen av produkterna. Landskapsregeringen föreslår bestämmelser om de uppgifter som detaljhandelsförpackningar får innehålla utöver de uppgifter som är obligatoriska enligt den gällande tobakslagen. På förpackningen får anges produktens produktnamn, tillverkarens eller importörens firma och kontaktuppgifter samt produktens förpackningsstorlek och streckkod.

I och med de föreslagna bestämmelserna är det förbjudet med till exempel logotyper, figurer och lockande färger, som i praktiken har främjat försäljningen av produkter men som det ofta har varit svårt att ingripa mot med stöd av marknadsföringsförbudet. Alla förpackningar ska se likadana ut, med undantag för vissa särskilt tillåtna avvikelser. I och med förbudet är det inte möjligt att göra detaljhandelsförpackningar framträdande, effektfulla eller annars attraktiva och på detta sätt få nya användare att välja produkten eller förbinda gamla användare till produkten.

3.3. Rökfria nikotinprodukter

Landskapsregeringen föreslår att det införs en definition av vad rökfria nikotinprodukter samt nikotinpåsar, som är en sorts rökfri nikotinprodukt, är på samma sätt som det i dagsläget finns definitioner av tobaksprodukter och relaterade produkter. Landskapsregeringen föreslår även att det ska vara

---

²⁰ GrUU 7/2022 rd

förbjudet att sälja rökfria nikotinprodukter på samma sätt som tobaksprodukter och relaterade produkter med samma förbehåll som dessa har.

Slutligen föreslår landskapsregeringen att det ska vara förbjudet att sälja rökfria nikotinprodukter som har en karakteristisk doft eller smak av annat än mentol, mint, te, ingefära, rosmarin eller trä. Idag smaksätts nikotinpåsar med en mängd olika smaker. Många av dem sådana som kan antas tilltala barn och ungdomar i synnerhet, till exempel bär, lakrits, energidryck och fruktgodis. Många smaksätts även med smaker av olika alkoholdrycker. Smakerna används inte för att dölja produktens egen smak utan för att göra produkten mer lockande. Vissa smaker föreslås vara fortsatt tillåtna. Landskapsregeringen har här valt att följa det förslag som finns i regeringens förslag till ändring av tobakslagen²¹ Det smaker som tillåts är för det första mentol och mint som är de huvudsakliga smakämnen i nikotinpåsar i dag. De övriga smaker som föreslås förbli tillåtna bedöms inte vara särskilt lockande för minderåriga. Det är smaken av te, ingefära, rosmarin och trä. Med smak av te avses smaken av icke smaksatt te från tebusken, såsom svart eller grönt te. Med smak av trä avses smaken hos de förvedade delarna av ett träd, såsom tall eller ceder, alltså smaken hos det egentliga trämaterial. Smaker av till exempel blad, barr, blommor, frukter, bär, frön, kottar, rötter, knölar eller sav är inte tillåtna.

Landskapsregeringen föreslår även ett förbud mot försäljning av nikotinpåsar som innehåller mer än 10 mg nikotin per påse. Det innebär att det finns en gräns för högsta möjliga mängd nikotin per påse för att minimera nikotinetns direkta toxiska effekt (framför allt för barn vid förtäring), hälsoskadliga effekt och risken för beroendutveckling. Dessutom ska det på alla förpackningar finnas information utifrån de krav som ställs enligt kemikalielagstiftningen.

3.4. Förbud mot produkter som skapar en karakteristisk doft eller smak

Landskapsregeringen föreslår att produkter vars syfte är att skapa en karakteristisk doft eller smak i tobaksprodukter och relaterade produkter samt rökfria nikotinprodukter ska förbjudas. Förslaget innebär att det blir förbjudet att använda bland annat så kallade smakkort, som är avsedda att placeras i en cigarettförpackning och som gör att cigaretterna absorberar doft eller smak av till exempel mentol. Även andra produkter som är avsedda för smaksättning av tobaksprodukter, såsom smakvätskor eller smakspray, smakfilter, smaksatta cigarretpapper och liknande produkter som är avsedda att ge produkten en karakteristisk doft eller smak föreslås vara förbjudna.

Vid tveksamhet om en produkt är avsedd att ge upphov till en karakteristisk doft eller smak hos en tobaksprodukt får man gör en bedömning i det enskilda fallet. Produktens bruksanvisning och de övriga uppgifter som finns gällande produkten och den information som lämnats av ansvarig försäljare kan undersökas samt placeringen av produkten på detaljhandelsstället. Bedömningen kan också påverkas av var en produkt säljs. Om produkten säljs till exempel i en tobaksaffär är det uppenbart att den är avsedd att ge tobaksprodukten en karakteristisk doft eller smak.

3.5. Åldersgräns för försäljning av tobaksprodukter

Landskapsregeringen föreslår att åldersgränsen för försäljare av tobak och relaterade produkter ändras från 15 år under tillsyn av en över 18 årig person till att försäljaren av tobaksprodukter utan undantag ska vara 18 år.

---

²¹ RP 38/2024

4. Lagstiftningsbehörigheten

Bestämmelserna i tobakslagen rör hälso- och sjukvård samt har inslag som rör marknadsföring och kan därmed också sägas delvis höra till konsumentskydd.

Enligt 18 § 12 och 22 punkterna i självstyrelselagen för Åland (1991:71) har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om hälso- och sjukvård samt näringsverksamhet, med de undantag som bestäms i 27 § 24, 29 och 30 punkterna. Det är landskapets behörighet att lagstifta om skyddande av hälsan hos dem som använder tobaksprodukter eller som på annat sätt utsätts för skadeverkningar som tobaksprodukter orsakar. Konsumentskydd hör däremot enligt 27 § 10 punkten självstyrelselagen till rikets behörighet.

Lagstiftningsbehörigheten om utrikeshandel och handelspolitiska begränsningar rörande in- och utförsel av varor är rikets enligt 27 § 12 punkten i självstyrelselagen. Rätten till begränsningar i fråga om utrikeshandeln av andra orsaker än handelspolitiska, ska dock, enligt motiven till självstyrelselagen²² bedömas utgående från det rättsområde som åtgärden i sakligt hänseende närmast hänför sig till. Till den del en landskapslag reglerar import av tobaksprodukter och relaterade produkter hör bestämmelserna till området för hälso- och sjukvården och är således landskapets behörighet enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen.

I såväl tobak som relaterade produkter ingår hälsofarliga kemikalier, vilka är sådana gifter som avses i 27 § 30 punkten självstyrelselagen, för vilka riket har lagstiftningsbehörighet i fråga om framställning och fastställande av deras användningsändamål. I enlighet med 30 § 8 punkten självstyrelselagen gäller att förvaltning, som enligt lagstiftningen om framställning och användning av hälsofarliga kemikalier ankommer på en riksmyndighet, i landskapet ska skötas av landskapsregeringen eller av någon annan i landskapslag bestämmd myndighet.

Angående fartygsförsäljning med mera har Ålandsdelegationen konstaterat²³ följande:

"I landskapslagens 3 § förbjuds reklam för tobaksprodukter och relaterade produkter. Förbudet gäller dock inte reklam i utländska tryckalster vars huvudsakliga ändamål är annat än att göra reklam för tobaksprodukter eller relaterade produkter och inte tryckalster som tillhandahålls ombord på i landskapet hemmahörande fartyg som huvudsakligen färdas i internationell trafik. Med anledning härav konstateras att enligt självstyrelselagens 27 § 13 punkt hör handelsjöfarten visserligen till rikets behörighet, men till landskapets ovan nämnda behörighet beträffande näringsverksamheten hör även att intaga bestämmelser om reklam och försäljning av varor och tjänster ombord på fartyg registrerade i landskapet. Den omständigheten att 3 § möjliggör tillhandahållandet av tryckalster med i paragrafen avsedd reklam på nämnda fartyg även då de befinner sig utanför landskapets gränser föranleder ingen anmärkning i behörighetshänseende."

Landskapsregeringen konstaterar utifrån detta att det hör till landskapets behörighet att anta bestämmelser som avser näringsverksamheten på fartyg registrerade i landskapet, på samma sätt som i övriga delar av landskapet.

5. Förslagets konsekvenser

4.1. Ekonomiska konsekvenser

Tobaksrökning och nikotinanvändning leder till ökade risker att utveckla sjukdomar. Den ekonomiska kostnaden som kan relateras till tobaksanvändning uppgår till ca 1,8 % av BNP i en internationell jämförelse.²⁴ Kostnaden

²² RP 73/1990 rd

²³ Ålandsdelegationens utlåtande nr 16/2016

²⁴ M. Goodchild, N. Nargis och E.T. d'Espaignet. *Global economic cost of smoking-attributable diseases* (2017)

för direkta och indirekta kostnader orsakade av rökning i Finland uppgick år 2020 till ca 1,3 miljarder euro.²⁵

Utöver ekonomiska olägenheter genererar tobaksprodukter och andra produkter som avses i tobakslagen också inkomster för olika aktörer i samhället; skatteinkomster för den offentliga sektorn och förvärvsinkomster för importörer och återförsäljare av produkterna. Syftet med att utöka rökförbudet samt införa neutrala förpackningar är att stöda tobakslagens mål om att användningen av tobaksprodukter och motsvarande produkter ska upphöra. De ekonomiska konsekvenserna av de föreslagna ändringarna kan bedömas genom att man granskar dels förslagets direkta kostnader och inkomstbortfall till följd av minskad efterfrågan, dels de besparingar som minskade tobaksrökning och minskad användning av andra nikotinprodukter medför för samhället.

Det är klart att de föreslagna ändringarna medför direkta ytterligare utgifter för tillverkare och importörer av de produkter som avses i tobakslagen. En striktare tobakslagstiftning inverkar genom den minskade efterfrågan negativt på tillverkarnas, importörernas och återförsäljarnas inkomster. De åtgärder som bidrar till att personer slutar använda tobaks- och nikotinprodukter förbättrar dock samhällsekonomin produktivitet, främjar folkhälsan samt minskar Ålands hälso- och sjukvårds och landskapets utgifter särskilt i fråga om hälso- och sjukvårdstjänster. Till denna del medför förslaget positiva externa effekter och besparingar för samhället. Att minska tobaks- och nikotin-användning leder i förlängningen till förbättrad folkhälsa, en minskad sjukdomsburda och en minskad ekonomisk samhällelig börda.

De föreslagna bestämmelserna om neutrala förpackningar har direkta ekonomiska konsekvenser för dem som tillverkar och importerar tobaksprodukter, elektroniska cigaretter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter. Kostnader uppkommer av att förpackningarna måste ändras så att de överensstämmer med förslaget. Dessa kostnader kommer dock i princip att vara av engångsnatur. Dessutom har tillverkarna och importörerna redan inlett detta arbete i och med att bestämmelserna redan genomförts i riket.

För näringsidkare kan en bestämmelse om höjning av åldersgräns till 18 år för försäljare av tobaksprodukter innebära vissa svårigheter. Näringsidkare som säljer tobaksprodukter har ett troligt återkommande behov av extrapersonal till exempel under sommaren, vilket lockar många yngre personer. Om dessa personer inte har rätt att utföra de arbetsuppgifter som ingår i arbetet kan det medföra en ökad hantering och omstrukturering i arbetet. Enligt gällande lagstiftning ska det alltid finnas en person över 18 år som utövar tillsyn över försäljningen om försäljaren är under 18 år. Detta innebär att det i praktiken inte är en så stor förändring till förslaget.

5.2. Administrativa konsekvenser

ÅMHM är tillsynsmyndighet för tobak och stränder och kommer att med föreslagna lagstiftningsåtgärder att få ytterligare övervakningsuppgifter och ska hantera ansökningar om rökförbud. Detta innebär att tillsynsmyndighetens arbetsuppgifter ökar.

Bestämmelserna om förenhetligande av detaljhandelsförpackningarna gör det lättare för ÅMHM att övervaka om detaljhandelsförpackningarna är lagenliga, eftersom alla texter, figurer och andra märkningar som inte överensstämmer med de föreslagna bestämmelserna är entydigt förbjudna.

Konsekvenserna för tillsynen av åldern på försäljare av tobaksprodukter torde vara små, då det redan idag är fastställt i lag att en 18 år eller äldre person ska övervaka en 15–17 åring som säljer tobaksprodukter i sitt arbete.

²⁵ Social- och hälsovårdsministeriet. Utveckling av tobaks- och nikotinpolitiken: Åtgärdsförslag av arbetsgruppen 2023

5.3. Konsekvenser för barn och unga

Att skydda barn och unga mot skadliga ämnen är högt prioriterat enligt såväl Ålands som nationella och internationella målsättningar.

De lagförslag som utvidgar antalet rökfria platser där barn vistas minskar risken för att barnen utsätts för passiv rökning och därmed skyddas barnen mot de skadliga ämnen som finns i tobak.

Att reglera rökfria nikotinprodukter i lagstiftningen genom en åldersgräns på 18 år för inköp innebär att barnen skyddas från möjligheten att köpa dessa produkter. Detsamma gäller upphettade tobaksprodukter. Det kan därmed antas att risken att barn och unga blir nikotinberoende minskar. Att rökfria nikotinprodukter regleras i lagstiftningen kan dock medföra en risk för att dessa blir en inkörsport till mer omfattande beroende av nikotin, tobak eller andra beroendeframkallande ämnen.

Att ytterliga skärpa åldern för försäljning av tobaksprodukter för dem som är 15-17 år, torde förbättra arbetsmiljöförhållandet. Då 15-17 åriga ungdomar inte längre föreslås ha laglig rätt, under tillsyn av en över 18 år person att sälja tobaksprodukter, minskar också risken att försäljning sker från en ung person till en annan på grund av social inverkan.

En sänkning av åldersgränsen för försäljning av tobaksprodukter kan medföra att antalet arbetsplatser inom servicenäringen minskar för den som är under 18 år.

5.4. Miljö

Tobaksfimpar är det vanligaste skräpet på badstränder. Från badstränder hamnar fimparna lätt i vattendrag där de giftiga kemikalierna och plasten i dem sköljs in i vattendragens ekosystem. Gifter och plast gör att mikroorganismer dör, och även fåglar och vattenlevande djur kan skadas eller dö efter att ha ätit fimpar. Det tar i genomsnitt ett och ett halvt år för en tobaksfimp att brytas ned i sötvatten och cirka tre år i havsvatten.

Då antalet platser där tobaksrökning är förbjuden utökas kan det medföra att nersmutsningen med fimpar ökar utanför eller i närheten av de områden där rökning är förbjuden. Detta kan delvis åtgärdas med särskilda områden för rökning och en ökning av antalet sopkorgar.

Tobaksprodukter som innehåller plast omfattas av tillämpningsområdet för SUP-direktivet²⁶, nedan SUP-direktivet. SUP-direktivet förutsätter flera åtgärder för att förebygga nedskräpning som orsakas av tobaksfimpar. Mål 3 av de strategiska utvecklingsmålen för Åland är god vattenkvalitet. Delmål 3.8 är att minska läckage av farliga ämnen, såsom läkemedel, växtskyddsmedel, hushållskemikalier, mikroplaster och gifter till vattenmiljön till icke skadliga nivåer och att nedskräpningen av vattenmiljön har upphört. Minskningen av antalet fimpar på badstränderna och i vattnet bidrar till att uppnå det tredje strategiska utvecklingsmålet.

Globalt sett medför tobaksodling avsevärda olägenheter för miljön. Skogar avverkas till förmån för odlingsmark, vilket påskyndar klimatförändringen, och därtill utarmar tobaksodlingen jorden så att det efter några år inte längre kan odlas något där. Tobak odlas främst i utvecklingsländer, men de negativa effekterna av odlingen kan genom klimatförändringen påverka hela världen. Den minskning av konsumtionen av tobaksprodukter på Åland som förslagen torde innebära, medför ett litet men ändå viktigt bidrag till att minska klimatförändringen.

---

²⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 904/2019 om minskning av vissa plastprodukters inverkan på miljön

5.5. Konsekvenser för jämställdheten

Under de senaste åren har tobaksrökningen minskat särskilt bland män och skillnaderna mellan könen när det gäller rökning har minskat. Rökningen är dock en bidragande orsak till att männens livslängd i genomsnitt är kortare än kvinnornas. Kvinnor löper större risk än män att insjukna i tobaksrelaterade sjukdomar. Dessutom är sannolikheten för kvinnor att dö av tobaksrelaterade sjukdomar i dag nästan lika stor som det är för män. Lungcancer är den cancersjukdom som dödar flest kvinnor på Åland. Lungcancerdödligheten har ökat bland kvinnor de senaste 40 åren och är nu på samma nivå som för män.

År 2022 uppgav 10% av vuxna (20 år och äldre) ålänningarna att de snusade (tobakssnus eller nikotinpåsar) dagligen; 16% av männen och 5% av kvinnorna.

De åtgärder som föreslås torde minska tobaksrökningen och användningen av andra nikotinprodukter proportionellt sett lika mycket bland män som bland kvinnor. De nu föreslagna åtgärderna har alltså inga särskilda konsekvenser för jämställdheten.

6. Beredningsarbetet

Lagförslaget har beretts som tjänstemannaberedning vid lagberedningen i samråd med social- och miljöavdelningen.

Ärendet har skickats på remiss till Folkhälsan på Åland, Företagarna på Åland, LR; specialsakkunnig i jämställdhet och socialvårdsbyrån, Rädda barnen på Åland, SKUNK rf., Ålands näringsliv, Ålands ombudsmannamyndighet och ÅMHH.

Detaljmotivering

Landskapslag om ändring av landskapslagen om tobak och relaterade produkter

1 § Första momentet föreslås kompletterat med nya 10-12 punkter som definierar rökfria nikotinprodukter, nikotinpåsar och vad som avses med karakteristisk doft eller smak.

Definitionen av rökfria nikotinprodukter är produkter som till användningssättet motsvarar en tobaksprodukt, men som inte innehåller tobak. Produkterna innehåller nikotin och är avsedda att tuggas, konsumeras via näsan eller användas i munnen. Definitionen av nikotinpåsar är att de är rökfria nikotinprodukter i pulver- eller partikelform för användning i munnen.

Definitionen av karakteristisk doft eller smak en doft eller smak av annat än tobak, till följd av en tillsats eller kombination av tillsatser, som är tydligt märkbar före eller under användningen av en tobaksprodukt, nikotinvätska, nikotinfri vätska för förångning eller rökfri nikotinprodukt.

1a § Paragrafen föreslås kompletterad så att även rökfria nikotinprodukter ska omfattas av begränsningarna i 2 kap. för innehav, marknadsföring, saluhållande och nyttjande av tobaksprodukter.

2 § Första momentet föreslås ändrat så att den möjlighet som finns idag att försäljare som fyllt 15 år men inte 18 år får sälja tobaksprodukter och relaterade produkter om det sker under tillsyn av en person som har fyllt 18 år, slopas. Efter ändringen är alltså åldersgränsen 18 år, utan undantag, för försäljning av tobaksprodukter och relaterade produkter.

2a § Paragrafen föreslås ändrad så att benämningen tobak ändras till den korrekta benämningen tobaksprodukter.

4 § Paragrafen föreslås kompletterad med fyra punkter så att platser där tobaksrökning är förbjuden utvidgas.

Enligt sjunde punkten föreslås rökning vara förbjuden i privata kommunikationsmedel då en person som är under 15 år vistas i det. Bestämmelsen medför ingen inspektionsrätt och ingen straffpåföljd. Bostadsutrymmen i privata kommunikationsmedel omfattas inte av bestämmelsen.

Enligt åttonde punkten föreslås rökning vara förbjuden på utomhuslekplatser som omfattas av skyldigheten i konsumentskyddslagen att göra upp säkerhetsdokument. Förbudet gäller hela dygnet och året om.

Enligt nionde punkten föreslås rökning vara förbjuden på allmänna badstränder. Förbudet gäller hela dygnet från den 1 maj till och med den 30 september.

Enligt tionde punkten föreslås rökning vara förbjuden på inhägnade utomhusområden som är avsedda för idrottsutövning.

4e § I en ny paragraf föreslås förbud i lokaler i bostadssammanslutningar. Vad som avses med bostadssammanslutningar definieras i 1 mom. Det är för det första frågan om direkta förbud, för det andra en möjlighet för bostadssammanslutningar att bestämma om rökförbud och för det tredje en möjlighet för bostadssammanslutningar att ansöka om att ÅMHM utfärdar rökförbud. De direkta förbuden omfattar lokaler som är gemensamma eller avsedda för allmänheten. Möjligheten för bostadssammanslutningar att införa rökförbud omfattar gemensamma utomhusområden. Möjligheten för bostadssammanslutningar att anhålla om att ÅMHM utfärdar rökförbud omfattar balkonger, utomhusområden som används av lägenheterna samt inne i lägenheterna.

5a § Bestämmelserna i 3 mom. föreslås ändrade. I 2 punkten ändras numret på den artikel i tobaksdirektivet som avses med anledning av att ändringen förändrats i direktivet. Dessutom fogas nya 5-7 punkter till momentet så att det ska vara förbjudet att sälja nikotinpåsar som innehåller mer än 10 mg nikotin per påse, rökfria nikotinprodukter som har en karakteristisk doft eller smak av annat än vissa tillåtna smaker samt så att produkter vars syfte det är att skapa en karakteristisk doft eller smak i en tobaksprodukt föreslås vara förbjudna att sälja.

Till paragrafen fogas även tre nya moment. Enligt det nya 6 mom. ska detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter och relaterade produkter inte få skilja sig från andra detaljhandelsförpackningar för samma tobaksproduktgrupp i fråga om form, färg, material, omslag eller annan utformning och att detaljhandelsförpackningens utformning inte ska få främja försäljningen av produkten. Enligt 7 mom. ska detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter och relaterade produkter inte få vara försedda med andra märkningar än de som avses i paragrafen. Enligt 8 mom. ska tobaksprodukter, tobakssurrogat, elektroniska cigaretter, nikotinvätskor, rökfria nikotinprodukter eller rökstillbehör som är avsedda för upphettning av tobaksprodukter, eller dessa produkters varumärken, inte få hållas synliga i detaljhandeln. Bestämmelsen i 8 mom. föreslås inte omfatta inte försäljning på fartyg som är hemmahörande på Åland och som huvudsakligen färdas i internationell trafik. I 3 § 1 mom. undantas på samma sätt tryckalster som tillhandahålls ombord på fartyg som är hemmahörande på Åland och som huvudsakligen färdas i internationell trafik från förbudet att göra reklam för tobaksprodukter eller relaterade produkter.

Ikraftträdande. Lagens ikraftträdelsedatum föreslås lämnat öppet så att landskapsregeringen kan bestämma tidpunkten i enlighet med bestämmelserna i 20 § 2 mom. i självstyrelselagen.

Lagtext

Landskapsregeringen föreslår att följande lag antas.

1.

L A N D S K A P S L A G **om ändring av landskapslagen om tobak och relaterade produkter**

I enlighet med lagtingets beslut

ändras 1a §, 2 § 1 mom., 2a §, 4 § 1 mom. 6 punkten och 5a § 3 mom. landskapslagen (1978:52) om tobak och relaterade produkter, av dessa lagrum 1a § och 5a § sådana de lyder i landskapslagen 2016/52 och 2 § 1 mom. sådan den lyder i landskapslagen 2020/111, samt

fogas till 1 § 1 mom. nya 10-12 punkter, till 4 § nya 7-10 punkter, till 5a § nya 6-8 mom. och till lagen en ny 4e §, av dessa lagrum 4 § sådan den lyder i landskapslagen 2007/4 och 5 § sådan den lyder i landskapslagen 2021/58, som följer:

1 §

Syftet med denna lag är att begränsa det för hälsan skadliga bruket av tobaksprodukter och relaterade produkter samt att minska de skadeverkningar bruket orsakar och samtidigt öka trivseln och välbefinnandet för dem som inte nyttjar dessa produkter. I denna lag avses med

-----
10) *rökfria nikotinprodukter* en produkt som till användningssättet motsvarar en tobaksprodukt, men som inte innehåller tobak, och som innehåller nikotin och är avsedda att tuggas, konsumeras via näsan eller användas i munnen,

11) *nikotinpåsar* rökfria nikotinprodukter i pulver- eller partikelform för användning i munnen,

12) *karakteristisk doft eller smak* en doft eller smak av annat än tobak, till följd av en tillsats eller kombination av tillsatser, som är tydligt märkbar före eller under användningen av en tobaksprodukt, nikotinvätska, nikotinfri vätska för förångning eller rökfri nikotinprodukt.

1a §

Om inte annat bestäms särskilt ska det som i detta kapitel bestäms om begränsningar för innehav, marknadsföring, saluhållande och nyttjande av tobaksprodukter vara tillämpligt också på elektroniska cigaretter, rökfria nikotinprodukter, påfyllningsbehållare och örtprodukter för rökning.

2 §

Tobaksprodukter och relaterade produkter får inte säljas eller på annat sätt överlåtas till den som inte har fyllt 18 år. Vid behov ska försäljaren förvissa sig om kundens ålder. Den som säljer tobaksprodukter och relaterade produkter i näringsverksamhet ska vara minst 18 år.

2a §

Det är förbjudet att sälja eller på annat sätt i näringsverksamhet överlåta tobaksprodukter som är avsedd för användning i munnen. Dessutom är det förbjudet att på annat sätt på marknaden släppa ut tobaksprodukter för användning i munnen. Med tobaksprodukter som är avsedd för användning i

munnen avses alla produkter för användning i munnen, utom sådana som är avsedda att rökas eller tuggas, och som helt eller delvis består av tobak i pulver- eller partikelform eller i någon kombination av dessa former, särskilt i portionspåsar eller porösa påsar, eller i en form som påminner om ett livsmedel.

4 §

Tobaksrökning är förbjuden:

-
- 6) i restauranger och andra serveringsutrymmen där servering i förvärvsyfte sker av mat eller förfriskningar, utom när sådan servering sker utomhus,
  - 7) i kommunikationsmedel som är i privat bruk, när en person som är under 15 år vistas i det, dock inte i bostadsutrymmen i kommunikationsmedlet,
  - 8) på utomhuslekplatser för vilka det ska upprättas ett säkerhetsdokument enligt 7 § i konsumentskyddslagen,
  - 9) på allmänna badstränder under perioden från den första maj till den sista september, samt
  - 10) på inhägnade utomhusområden som är avsedda för idrottsutövning.

4e §

Tobaksrökning är förbjuden i lokaler i bostadssammanslutningar som är gemensamma eller avsedda för allmänheten. Med bostadssammanslutning avses aktiebolag som omfattas av lagen om bostadsaktiebolag (FFS 1599/2009), sammanslutningar och stiftelser som omfattas av lagen om bostadsrättsbostäder (FFS 393/2021), bostadsandelslag och annat hyreshusbestånd som ägs av sammanslutningar.

En bostadssammanslutning får förbjuda tobaksrökning på sammanslutningens gemensamma utomhusområden.

En bostadssammanslutning kan ansöka om att Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHHM) utfärdar rökförbud på balkongerna till lägenheterna i bostadssammanslutningens byggnad, på utomhusområden som används av lägenheterna samt inne i lägenheterna.

ÅMHHM ska utfärda rökförbud i de utrymmen och områden som avses i ansökan, om det på grund av deras konstruktioner eller andra omständigheter är möjligt att tobaksrök annat än i undantagsfall sprider sig till en annan balkong, till de ställen där man vistas på ett utomhusområde som hör till en annan lägenhet eller in i en annan lägenhet. Rökförbud får utfärdas i ett bostadsrum i en lägenhet endast om spridningen av rök inte genom en reparation eller ändring av konstruktionerna skäligen kan förhindras och bostadsrummets innehavare innan förbudet meddelas har getts möjlighet att förhindra spridningen av rök genom egna åtgärder. Ett rökförbud som avser ett bostadsrum i en lägenhet gäller inte användning av elektroniska cigaretter.

ÅMHHM ska återkalla ett rökförbud på ansökan av bostadssammanslutningen, om förbudet inte längre är befogat på grund av förändrade omständigheter. Ett rökförbud kan också återkallas på ansökan av innehavaren av ett utrymme eller område om bostadssammanslutningen inte ansöker om återkallande trots förändrade omständigheter. Närmare bestämmelser om ansökan om rökförbud, om återkallande av rökförbud och om omnämnande i ansökan av hörande som bostadssammanslutningen ordnat får utfärdas genom landskapsförordning.

Innehavarna av de utrymmen och områden som avses i ansökan ska höras innan ansökan görs. Hörande anses ha ordnats om bostadssammanslutningen senast två veckor före beslutsfattandet lämnar innehavarna av de utrymmen och områden som avses i ansökan, information om grunderna för den föreslagna ansökan och anvisningar för framställande av anmärkningar. Informationen och anvisningarna ska,

1) om lägenhetsinnehavet bygger på äganderätt, lämnas på den postadress som är känd för bostadssammanslutningen eller på den e-postadress eller till någon annan motsvarande datakommunikationsförbindelse som innehavaren har meddelat bostadssammanslutningen, samt

2) om lägenhetsinnehavet bygger på hyresrätt eller annan motsvarande rätt, lämnas på en anslagstavla som finns för allmänt bruk i byggnaden eller till varje lägenhet som innehas av en hyresgäst eller någon annan lägenhetsinnehavare.

5a §

 Det är förbjudet att saluhålla

1) cigaretter, rulltobak och upphettade tobaksprodukter med en karakteristisk smak eller doft av annat än tobak, eller som innehåller tillsatser som i betydande eller mätbar omfattning förstärker tobaksproduktens beroendeframkallande eller hälsofarliga egenskaper,

2) elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare som har tillförts karakteristisk smak eller doft av annat än tobak, som inte är barn- och manipulations säkra, som inte är skyddade mot skador eller läckage och som inte har en mekanism som säkerställer påfyllning utan läckage eller som annars inte är förenliga med kraven i artikel 20.5 i tobaksdirektivet,

3) tobaksprodukter och relaterade produkter med sådana tillsatser som avses i tobaksdirektivets artiklar 7.6 och 7.7 och vars saluhållande medlemsländerna i enlighet med artikeln ska förbjuda,

4) påfyllningsbehållare som rymmer mer än 10 milliliter eller elektroniska engångscigaretter som rymmer mer än 2 milliliter,

5) nikotinpåsar som innehåller mer än 10 mg nikotin per påse,

6) rökfria nikotinprodukter som har en karakteristisk doft eller smak av annat än mentol, mint, te, ingefära, rosmarin eller trä, samt

7) produkter vars syfte är att skapa en karakteristisk doft eller smak i tobaksprodukt eller relaterade produkter eller i rökfria nikotinprodukter.

Utöver det som bestäms i 2 mom. a och b punkterna får detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter och relaterade produkter inte skilja sig från andra detaljhandelsförpackningar för samma tobaksproduktgrupp i fråga om form, färg, material, omslag eller annan utformning. Detaljhandelsförpackningens utformning får inte främja försäljningen av produkten.

Om inte något annat bestäms någon annanstans i lag, får detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter och relaterade produkter inte vara försedda med andra märkningar än de som avses i denna paragraf.

Tobaksprodukter, tobakssurrogat, elektroniska cigaretter, nikotinvätskor, rökfria nikotinprodukter eller röktilbehör som är avsedda för upphettning av tobaksprodukter, eller dessa produkters varumärken, får inte hållas synliga i detaljhandeln. Bestämmelsen omfattar inte försäljning ombord på fartyg som är hemmahörande på Åland och huvudsakligen färdas i internationell trafik.

 Denna lag träder i kraft den

Mariehamn den

L a n t r å d

Föredragande minister

Parallelltexter

- Parallelltexter till landskapsregeringens lagförslag nr xx/2023-2024